

ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАСЕЙНОВИЙ РЕГІОНАЛІЗМ: КЕРІВНЕ ПОЛОЖЕННЯ ПРАВОВОЇ (МОРСЬКОЇ) ДОКТРИНИ УКРАЇНИ (МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР)

Кузнєцов С. С.,

*кандидат політичних наук,
директор*

Навчального центру фахівців морського транспорту

ORCID ID: 0000-0002-8607-6414

У статті проведено аналіз та оцінку переваг, недоліків і перспектив реалізації в басейні Чорного моря Чорноморського басейнового регіоналізму як керівного положення правової (морської) доктрини України. Предметом дослідження є аналіз та оцінка переваг, недоліків і перспектив реалізації в басейні Чорного моря Чорноморського басейнового регіоналізму як керівного положення правової (морської) доктрини України.

Чорноморський басейновий регіоналізм визначається як взаємодія держав, спрямована на врегулювання відносин, які виникають у сфері морської діяльності в басейні Чорного моря, з метою вирішення спільних завдань раціонального використання його природних ресурсів. Пропонується розуміти Чорноморський басейновий регіоналізм як керівне положення правової (морської) доктрини України, який (з огляду на його міжнародно-правовий вимір) може реалізовуватися для формування морської політики України в басейні Чорного моря та сприяти її ефективній реалізації.

Міжнародно-правовою основою Чорноморського басейнового регіоналізму визначено двосторонні та багатосторонні міжнародні угоди, сторонами яких є або можуть бути як прибережні чорноморські держави, так і держави, які не є причорноморськими, що укладаються на підставі та у межах універсальних міжнародних конвенцій, які мають глобальний характер, з метою імплементації останніх з урахуванням умов чорноморського басейну як «особливого району» морських просторів. Активізація морської діяльності держав у басейні Чорного моря викликає необхідність в подальшому удосконаленні правового регулювання відносин, які при цьому виникають, та ефективності (раціональності) її здійснення на глобальному (міжнародно-правовий вимір), регіональному (євроінтеграційний вимір) і національному (регіональний і міжрегіональний виміри в межах України) рівнях.

Ключові слова: регіон, регіоналізм, регіональні органи (організації), регіональні угоди, морський регіоналізм, універсальні (глобальні) міжнародні морські конвенції, Чорноморський басейновий регіоналізм.

Постановка проблеми. 12 жовтня 2018 року Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО, Рада) прийняла рішення щодо затвердження нової редакції Морської доктрини України [1]. Рішення Ради було введено в дію відповідним указом Президента України [2] і набрало чинності 13 жовтня 2018 року. На виконання чинного рішення Ради про зміни до Морської доктрини України на період до 2035 року (у редакції 2009 року) було затверджено Морську доктрину України на період до 2035 року у редакції від 18 грудня 2018 року (далі – Мордок 2018) відповідною постановою Кабінету Міністрів України [3], яка набула чинності 28 грудня 2018 року. Набуття чинності цією постановою означає завершення заключної стадії процесу доктринотворення – «етапу доктриналізації на державному рівні». Отже, відбулася трансформація правової (морської) доктрини в Морську доктрину України на період до 2035 року – джерело права у формі правового акту (формального джерела права).

Вже у назві Мордок 2018 «Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці» сформульовано цілі створення цього документу: захист національних інтересів, невідкладні заходи, а також просторові межі його дії: Південь України, Схід України, Чорне та Азовське моря. Таким чином, у Мордок 2018 чітко визначено басейн Чорного моря як регіон особливої уваги щодо захисту національних інтересів України.

Метою статті є аналіз та оцінка переваг, недоліків і перспектив реалізації у басейні Чорного моря Чорноморського басейнового регіоналізму як керівного положення правової (морської) доктрини України. Об'єктом дослідження є процес реалізації невідкладних заходів щодо захисту національних

інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці. Предметом дослідження є аналіз та оцінка переваг, недоліків і перспектив реалізації в басейні Чорного моря Чорноморського басейнового регіоналізму як керівного положення правової (морської) доктрини України. Саме це визначає теоретичну і практичну актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу. Досліджень, які стосуються визначення поняття, що охоплюється терміносполученням «морський регіоналізм», його сутності та практичного використання як принципу правової (морської) доктрини України, зовсім небагато. Отже, є доцільним здійснити аналіз найбільш значущих наукових праць із цього приводу. Першим комплексним дослідженням феномену (явища) міжнародного морського права «морського регіоналізму» слід розглядати монографію (1986 рік) О. Висоцького, яка має відповідну назву [4]. Варто згадати і праці, в яких О. Висоцький звертається до дослідження проблем морського регіоналізму із застосуванням «басейнового» підходу, зокрема басейну Тихого океану [5, с. 131] та Чорноморсько-Азовського басейну [6].

До дослідження питань морського регіоналізму в умовах зростаючої міжнародної глобалізації зверталися А. Колодкін [7], О. Шемякін [8]. Дослідженню питань, пов'язаних із роллю та місцем України як морської держави, присвятили свої праці співробітники Національного агентства морських досліджень і технологій (праця авторського колективу під керівництвом О. Щипцова [9]), Т. Аверочкина [10], В. Серафимов [11]) та інші.

Ми погоджуємося з висновком О. Висоцького про те, що у практичному плані та як об'єкт наукових досліджень проблема морського регіоналізму в сучасному її змісті постає у зв'язку з виникненням комплексу міжнародно-правових питань, які склали міжнародно-правовий аспект проблеми як глобальної системи сучасності [4, с. 35]. Однак досліджень, які стосуються визначення поняття, що охоплюється терміносполученням «Чорноморський басейновий регіоналізм», його сутності та практичного використання як керівного положення правової (морської) доктрини України не здійснювалося.

У міжнародному морському праві «завжди було місце для регіональної специфіки» [12, р. 17–18]. Згадаймо, наприклад, деякі міжнародні конвенції: XVIII ст. – Nootka Sound Convention 1790 року щодо розподілу зон впливу між Англією та Іспанією у Тихому океані та Південних морях [13]; XIX ст. – Convention for Regulating the Police of the North Sea Fisheries (Overfishing Convention) 1882 року – багатостороння міжнародна конвенція із узгодження політики рибальства в Північному морі [14]; Treaty concerning the Jan Mayen Seal Fishery 1887 року – багатостороння міжнародна конвенція щодо врегулювання промислу морських котиків в районі острова Ян-Майєн [15]; XX ст. – Preservation And Protection Of The Fur Seals In The North Pacific Ocean 1911 року – багатостороння міжнародна конвенція щодо збереження та охорони тюленів у північній частині Тихого океану [16]; Agreement Regarding The Regulation Of Plaice (Pleuronectes Platessa) And Flounder (Pleuronectes Flesus) Fishing In The Baltic Sea 1929 року – багатостороння міжнародна конвенція щодо врегулювання вилову камбали в Балтійському морі [17] та велика кількість інших дво- і багатосторонніх міжнародних конвенцій.

Так, реакція міжнародної спільноти на виклики, пов'язані з виявами досліджуваного феномену у міжнародному житті, зокрема у міжнародно-правовому регулюванні відносин, що виникають у сфері морської діяльності держав у морських просторах, знайшла відображення у положеннях міжнародних конвенцій і резолюціях конференцій ООН з морського права у 1958 році [18], 1960 році [19], 1982 році [20], що стало підставою для численних наукових розвідок науковців-міжнародників і науковців-мариністів щодо їх змісту, тлумачення та застосування як іноземних [21, р. 12–19; 22; 23], радянських [24–28], сучасних українських вчених-мариністів [29; 30], а також підручників, навчальних і навчально-методичних посібників [31–33]).

Так, О. Висоцький [4, с. 33] звертає увагу на те, що на першій Конференції ООН з морського права 1958 року та у присвячених їй наукових працях проблема регіоналізму здебільшого розглядалася як проблема «центробіжного» регіоналізму» [34], але деякі питання, які стосуються аспектів «функціонального» регіоналізму [35], також отримали відображення та міжнародно-правове закріплення. Так, Резолюцією «Особливі обставини, що стосуються прибережних рибних промислів» було рекомендовано обмежувати (в охоронних цілях) рибальство у будь-якому районі відкритого моря, прилеглому до територіального моря і визнавати «переважні потреби прибережної держави», але з визнанням інтересів інших держав [36]. Необхідно звернути увагу і на окремі положення Конвенції про рибальство й охорону живих ресурсів відкритого моря, зокрема на ст.ст. 4 та 6, у яких йдеться, зокрема, й про розвиток регіонального співробітництва у сфері рибальства у певних районах відкритого моря («функціональний» регіоналізм) [37].

У конвенції UNCLOS'82 значну увагу приділено питанням, пов'язаним із міжнародно-правовим врегулюванням відносин, які виникають у сфері морської діяльності, зокрема у певних регіонах (зонах) морських просторів. Попередньо необхідно зауважити, що особливе значення положення конвенції UNCLOS'82 мають для України тому, що держава її ратифікувала [38], отже, відповідно до

п. 5 ч. 1 ст. 1 UNCLOS'82 є «державою-учасницею» цієї конвенції [39], а відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України UNCLOS'82 «є частиною національного законодавства України» [40] та має правовий статус «міжнародного договору України» [41].

О. Висоцький стверджує, що у конвенції UNCLOS'82 «міститься понад півсотні посилань на «регіональне співробітництво», «регіональний підхід», «регіональні морські організації». Регіональному співробітництву присвячені не лише окремі статті, а й цілі розділи» [4, с. 4]. При цьому дослідження щодо визначення поняття «морський регіоналізм» необхідно починати з визначення понять «регіон» і «регіоналізм». Отже, «регіон» (лат. "regio" – «країна, область, округ») – це область, частина країни, яка має відмінності від інших за сукупністю природних та таких, що склалися історично, економічних, соціальних, культурних особливостей; група країн, які є близько розташованими та є окремою економічно-географічною частиною світу [42, с. 281]; «район загальної взаємодії держав, розташованих у різних частинах планети» [4, с. 14].

Звернемо увагу і на терміносполучення, яке містять у собі похідний від терміну «регіон» прикметник «регіональний» (лат. "regionalis" – «обласний») – той, що відноситься до будь-якої області, окремої країни або кількох сусідніх країн у певній географічній області [43, с. 336]. Особливий інтерес, з огляду на предмет дослідження, викликає визначення понять, які охоплюються терміносполученням «регіональна міжнародна організація (орган)» – це міжнародна організація (політична, воєнна, економічна, науково-технічна) одного регіону (формальною ознакою є належність держав-учасниць до певного географічного регіону), а також «регіональна угода» – міжнародна угода (договір), який підписано державами, що знаходяться в певному географічному районі, метою якої (якого) є забезпечення певних інтересів сторін, що домовляються, саме у цьому географічному районі [44, с. 349]. З цього приводу часто згадують Статут ООН [45], але цей міжнародний документ не містить визначень досліджуваних понять, а його відповідні положення стосуються лише регулювання діяльності так званих політичних міжнародних регіональних органів і політичних регіональних угод.

Ст. 121 ч. IX «Замкнених і напівзамкнених морів» UNCLOS'82 містить відповідні визначення понять, які в ній використовуються відповідно до цілей конвенції (до речі, за змістом ст. 121 UNCLOS'82 не можливо розрізнити поняття «замкнене море» та «напівзамкнене море»). У працях науковців-мариністів моря, басейни [46] або затоки, що відповідають ознакам, які наведені у ст. 121, зокрема щодо наявності «територіальних морів», «виключних економічних зон» і двох або більше «прибережних держав», часто і безпідставно кваліфікуються як «регіональні моря», «регіональні морські басейни», «замкнені або напівзамкнені міжнародні морські басейни», «прибережні держави замкнених або напівзамкнених морів», а щодо Чорного моря: «регіон Чорного моря», «чорноморський басейн», «причорноморські держави», «чорноморські держави», «держави Чорного моря», «прибережні держави чорноморського басейну» ([47]).

Т. Аверочкіна досліджує питання дії суверенітету прибережної держави в окремих районах (зонах) морських просторів і робить висновок, зокрема, про те, що у замкнених або напівзамкнених морях «діє суверенітет і юрисдикція держав, які оточують таке море, як у територіальному морі та ВЕЗ (виключній економічній зоні)» [10, с. 127].

Поняття «регіоналізм» є одним із традиційних понять зовнішньої політики, дипломатії та права, але «однаковості у розумінні та застосуванні цього поняття ні в практиці міжнародних відносин, ні в доктринах немає» [4, с. 12]. Наведемо деякі визначення досліджуваного поняття. «Регіоналізм» – це підхід до розгляду і рішення економічних, соціальних, політичних та інших проблем з точки зору інтересів і потреб того чи іншого регіону [48, с. 432]; укріплення зв'язків між країнами, які не лише межують географічно, але й поділяють загальні проблеми, загальні економічні позиції та стратегії розвитку (Kurt Waldheim. Conference on Regionalism and the New International Economic Order (1980, New-York) [49, р. XI]; явище (феномен), яке об'єктивно існує у міжнародних відносинах і міжнародному праві; правова практика або доктрина групи держав, які «компактно розташовані по сусідству у певному географічному районі» [4, с. 12, 14].

Дослідження практики міжнародних відносин, наукових праць і статей щодо проблем «регіоналізму» дало змогу О. Висоцькому знайти «багато значень» цього поняття, зокрема про консолідацію зусиль держав на регіональному рівні; прагнення до досягнення або досягнення домовленостей між державами одного географічного району; специфічний підхід; створення або прагнення до створення регіональних органів (організацій). При цьому метою регіоналізму може бути досягнення спільних цілей; врегулювання проблем (спірних або конфліктних); рішення спільної проблеми для певної території; вирішення універсальних питань міжнародно-правового регулювання в межах або щодо певних географічних районів. О. Висоцький робить висновок про наявність двох ознак «регіоналізму»: у широкому сенсі – це географічна визначеність або спільність (обмеженість територіальної сфери); у вузькому (юридичному) сенсі – це право на створення регіональних органів (організацій) та регіональних угод (див. Гл. VIII Статуту ООН) [4, с. 16–18].

Досягнення мети дослідження не можливе без визначення поняття, що охоплюється терміносполученням «морський регіоналізм». Загальновизнаним є розуміння того, що застосування цього терміну пов'язане з розумінням «регіоналізму» в контексті міжнародно-правового регулювання морської діяльності держав, підґрунтям якої є її географічна (регіональна) визначеність. Наведене дало підстави О. Висоцькому визначити поняття «морський регіоналізм» як «тенденції у міжнародних морських відносинах і міжнародному морському праві до створення регіональних систем або застосування регіональних методів вирішення міжнародних питань, а також міжнародна практика, пов'язана з категорією регіональності, незалежно від факторів, які лежать в основі таких тенденцій, методів і практик» [4, с. 24].

Ю. Барсегов розуміє це поняття як встановлення обмежених кордонами певних регіонів «режимів для морських просторів з особливими характеристиками», а також «укладання державами морського регіону» міжнародних угод, які стосуються таких просторів. При цьому вказана діяльність має сенс і може відігравати позитивну роль лише за умови, якщо вона здійснюється на основі універсальних «норм, правил і стандартів», і спрямовується на їх адаптацію до місцевих умов та імплементацію «у процесі спільної практичної діяльності», але не з метою «їх обходу або як альтернативи універсальності регулювання» [50, с. 200].

Морські простори з особливими характеристиками, а звідси і спеціальні режими морської діяльності у них, визначені у Міжнародній конвенції з попередження забруднення із суден – універсальній міжнародній конвенції глобального характеру (далі – MARPOL 73/78) [51]. Так, у Додатку I «Правила попередження забруднення нафтою» визначено критерії щодо скидання нафти та наведено поняття «особливі райони», в яких заборонено скидання нафти. Відповідно до п. 11 Правила I «Визначення» Додатку I до MARPOL 73/78 «особливий район» – це морський район, в якому відповідно до визнаних технічних причин, що відносяться до його океанографічних і екологічних умов та специфіки судноплавства в цьому районі, є необхідним застосування обов'язкових методів попередження забруднення моря нафтою (Чорне, Середземне, Балтійське, Північне та Червоне море, а також райони Перської затоки, Північно-Західної Європи, Антарктики та Карибського моря) [52].

Україна є «державою-учасницею» цієї конвенції [53], тому відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України конвенція MARPOL 73/78 «є частиною національного законодавства України» (дата набуття чинності для України: 25 січня 1994 року) [54]. Ми звертаємо увагу на особливе значення конвенції MARPOL 73/78 для України з огляду на те, що конвенцією Чорне море визначено як «особливий район», який необхідно розглядати як приклад вияву «морського регіоналізму» в аспекті міжнародно-правового регулювання певного виду морської діяльності у певному районі морських просторів (універсальне міжнародно-правове регулювання глобального характеру).

З цього приводу слід згадати Конвенцію про захист Чорного моря від забруднення, яка була підписана у Бухаресті 21 квітня 1992 року (Бухарестська конвенція 1992 року) [55]. Договірні сторони (конвенція набула чинності для України 14 квітня 1994 року [56]), враховуючи загальноприйняті норми і положення міжнародного права, а також те, що існуючі міжнародні домовленості не охоплюють всіх аспектів забруднення басейну Чорного моря, погодилися з тим, що існує необхідність тісного співробітництва в галузі науки, техніки і технології між ними та з відповідними міжнародними організаціями на основі узгодженого регіонального підходу з метою захисту і покращення морського середовища Чорного моря та підтвердили свою готовність до такого співробітництва. Цю конвенцію також необхідно відносити до «регіональних угод», але А. Колодкін слушно зауважує, що «регіональні заходи» мають відповідати режиму морських просторів, положенням багатосторонніх конвенцій і «спиратися на діяльність міжнародних організацій» [7, с. 328, 343, 344].

Досліджуючи правові аспекти Азово-Чорноморського басейну, авторський колектив українських науковців-мариністів під керівництвом О. Щипцова дійшов висновку, що правовий статус цих вод є сукупністю існуючих положень і режимів Азовського моря, Керченської протоки, Чорного моря та чорноморських проток. При цьому правовий статус Чорного моря визначається трьома базовими ознаками: це морський басейн, на який поширюється дія універсальних (глобальних) принципів і норм міжнародного морського права (отже, географічна відокремленість не тягне за собою юридичної відокремленості); це «напівзамкнене море» за визначенням конвенції UNCLOS 82 – «правовая категория» частини морського простору, в межах якого міжнародне право особливо позначає «обов'язок держав» [57] співпрацювати для вирішення спільних для них проблем цього морського регіону – заохочення співпрацювати на регіональній або двосторонній основі, зокрема у використанні морських просторів і ресурсів; це море із особливим «протоковим режимом» [9, с. 214, 232, 234] ([8, с. 104–109]), а також ґрунтовне дослідження Т. Аверочкиної щодо питань правового режиму прибережних вод України [10, с. 114–267]).

Як свідчать дослідження, Чорне море майже удвічі брудніше від Середземного, в його водах було знайдено 124 забруднюючі речовини (на основі досліджень 2017 року) [58]. Нині ситуація погіршується попри те, що у 1996 році шість причорноморських країн: Болгарія, Грузія, Росія, Румунія,

Туреччина та Україна об'єдналися для спільних дій і підписали План стратегічних дій по реабілітації і захисту Чорного моря (навіть у той час дослідження показали «погіршення його життєздатності») [59]. Вже 7 квітня 2000 року у Стамбулі Морські адміністрації Республіки Болгарії, Грузії, Румунії, РФ, Республіки Туреччини та України, визнаючи необхідність підвищення безпеки на морі, морського середовища та посилаючись, зокрема, на параграф 38 Плану стратегічних дій по реабілітації та захисту Чорного моря, підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо контролю державою порту у Чорноморському регіоні (далі – Меморандум) (для України набув чинності 19 квітня 2002 року) [60].

Відповідно до п. 7.1 Розділу 7 «Організація» цього Меморандуму було створено «Комітет», який складається з представників кожної з Адміністрацій, які є Сторонами Меморандуму [61]. У роботі Комітету можуть брати участь (без права голосу) представники Міжнародної морської організації і Міжнародної організації праці. Пунктом 7.2. Меморандуму визначено, що Комітет скликається раз на рік, а також в будь-який інший час, якщо він так вирішить. Голова Державної служби морського та річкового транспорту України Д. Петренко (у 2018 році був обраний головою Комітету) та його заступник Д. Балабердін взяли участь у черговому (2019 рік) засіданні Комітету [62]. Зазначене можна оцінювати як укладення «регіональної угоди» та створення «регіональної міжнародної організації (органу)», тобто як приклад реалізації, зокрема, Розділу VIII Статуту ООН і Частини IX UNCLOS, а отже як приклад «морського регіоналізму».

Сучасні дослідження підтверджують наведене вище. Так, В. Серафимов переконаний, що «оновлення та розвитку правового забезпечення регіонального співробітництва у Чорноморському та сполучених з ним регіонах залежить від спільної участі держав регіону у міжнародних угодах всесвітнього характеру; від аудиту та оновлення існуючих регіональних домовленостей; від вироблення такої морської політики, яка буде здатна переважити політичні амбіції та встановити атмосферу взаємної поваги і взаємовигідного партнерства заради миру і розвитку» [11, с. 119] (щодо визначення основних напрямів державної морської політики України див., наприклад, наукові розвідки О. Щипцова [63, с. 116–126]).

Висновки. Зазначене вище дає підстави зробити такі і висновки та пропозиції:

1. Чорноморський басейновий регіоналізм – це взаємодія держав, яка спрямована на врегулювання відносин, що виникають у сфері морської діяльності в басейні Чорного моря з метою вирішення спільних завдань раціонального використання його природних ресурсів.

2. Міжнародно-правовою основою (міжнародно-правовий вимір) Чорноморського басейнового регіоналізму є двосторонні та багатосторонні міжнародні угоди, сторонами яких є або можуть бути як прибережні чорноморські держави, так і держави, які не є причорноморськими, що укладаються на підставі та в межах універсальних міжнародних конвенцій, які мають глобальний характер, з метою імплементації останніх з урахуванням умов чорноморського басейну як «особливого району» морських просторів.

3. Чорноморський басейновий регіоналізм необхідно розуміти як керівний принцип правової (морської) доктрини України, який (з огляду на його міжнародно-правовий вимір) може реалізуватися для формування морської політики України в басейні Чорного моря та сприяти її ефективній реалізації.

4. Прискорення активізації морської діяльності держав в басейні Чорного моря викликає необхідність в подальшому удосконаленні правового регулювання відносин, які при цьому виникають, та в ефективності (раціональності) її здійснення на глобальному (міжнародно-правовий вимір), регіональному (євроінтеграційний вимір) і національному (регіональний і міжрегіональний вимір в межах України) рівнях.

Kuznietsov S. The Black Sea Basin regionalism: guidelines of the legal (maritime) doctrine of Ukraine (international legal dimension)

The article analyzes and evaluates advantages, disadvantages and possibilities for implementation of the Black Sea Basin Regionalism in the Black Sea basin as a guiding position of the legal (maritime) doctrine of Ukraine. The subject of the study is the analysis and evaluation of advantages, disadvantages and possibilities of implementation of the Black Sea Basin Regionalism in the Black Sea basin as a guiding position of the legal (maritime) doctrine of Ukraine.

The Black Sea Basin Regionalism is defined as the interaction of states aimed at settling relations arising in the field of maritime activities in the Black Sea basin, in order to solve common problems of rational use of its natural resources. It is suggested to understand the Black Sea Basin Regionalism as a guiding principle of the legal (maritime) doctrine of Ukraine, which (given its international legal dimension) can be implemented for building Ukrainian maritime policy in the Black Sea basin and support its effective implementation.

The international legal basis of Black Sea Basin Regionalism is defined as bilateral and multilateral international agreements, where both Circum-Pontic states and not Circum-Pontic states are or can be parties and are concluded on the basis of and within the framework of universal international conventions of a global nature, in order to implement the latter, taking into account the conditions of the Black Sea basin as a “special area” of the sea. Activation of maritime activities of states in the Black Sea basin necessitates further improvement of legal regulation of relations that arise and the effectiveness (rationality) of its implementation on the global (international legal dimension), regional (European integration dimension) and national (regional and interregional dimension within Ukraine) levels.

Key words: region, regionalism, regional bodies (organizations), regional agreements, maritime regionalism, universal (global) international maritime conventions, the Black Sea Basin Regionalism.

Література:

1. Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0011525-18#Text>.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12.10.2018 «Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці» : Указ Президента України від 12.10.2018 № 320/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320/2018#n2>.
3. Про внесення змін до Морської доктрини України на період до 2035 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1108-2018-%D0%BF#Text>.
4. Высоцкий А.Ф. Морской регионализм (международно-правовые) проблемы регионального сотрудничества государств. К. : Наук. думка, 1986. 196 с.
5. Высоцкий А.Ф. Актуальные правовые вопросы регионального сотрудничества государств бассейна Тихого океана в освоении морских ресурсов. *Мировой океан* : тезисы докл. IV Всесоюзн. конф. Владивосток, 1983. С. 130–133.
6. Высоцкий А.Ф., Цемко В.П. Черноморско-Азовский бассейн (правовые вопросы использования пространств и ресурсов). К. : Наук. думка, 1991. 252 с.
7. Колодкин А.Л., Гуцуляк В.Н., Боброва Ю.В. Мировой океан. Международно-правовой режим. Основные проблемы. М. : Статут, 2007. 637 с.
8. Шемякин А.Н. Современное международное морское право и перспективы его развития. Одесса : Издат-Информ ОГМА, 2002. 316 с.
9. Современное международное морское право и практика его применения Украиной / рук. авт. кол. А.А. Щипцов. Киев : Наук. думка, 1995. 343 с.
10. Аверочкина Т.В. Юрисдикция Украины в прибрежных водах: адміністративно-правовий вимір. О. : Видав. дім «Гельветика», 2018. 466 с.
11. Серафимов В.В. Регионализм як напрям морської політики України: оновлення правового забезпечення. *Правова держава*. 2020. № 39. С. 111–123.
12. Dupuy R.-J. The law of the sea. Current problems. New York; Leiden, 1974.
13. Nootka Sound Convention, 1790. URL: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1790-nootkasoundentxt>.
14. Convention for Regulating the Police of the North Sea Fisheries (Overfishing Convention), 1882. URL: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1882-PoliceNorthSeasFisheryENTxt>.
15. Treaty concerning the Jan Mayen Seal Fishery, 1887. URL: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1887-janmayensealfisheryentxt>.
16. Preservation And Protection Of The Fur Seals In The North Pacific Ocean, 1911. URL: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1911-fursealsentxt>.
17. Agreement Regarding The Regulation Of Plaice (Pleuronectes Platessa) and Flounder (Pleuronectes Flesus) Fishing In The Baltic Sea, 1929. URL: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1929-regulationplaiceflounderbalticseaentxt>.
18. 1105 (XI) Международная конференция полномочных представителей по рассмотрению морского права: ГА ООН. Резолюции 11-й сессии (1956-1957), принятые по докладам Шестого комитета. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/1105%28XI%29>.
19. 1307 (XIII) Созыв второй конференции ООН по морскому праву: ГА ООН. Резолюции 13-й сессии (1958). С. 56–57. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/1307%28XIII%29>.
20. 3067 (XXVIII) Сохранение исключительно для мирных целей дна морей за пределами действия существующей национальной юрисдикции, а также использование их ресурсов в интересах

- человечества и созыв конференции по морскому праву: ГА ООН. Резолюции 28 сессии, принятые по докладам Первого комитета. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/3067%28XXVIII%29>.
21. Bothe B. The Geneva International Conference for the Codification of the Law of the Sea. *Vestnik Drustva LRS za Združene narode*. 1958. P. 12–19.
  22. Hamilton A. Report on Law of Sea Conferention. *External Affairs*. 1958. P. 195–202.
  23. Dean A.H. UN Conference on the Law of the Sea. *Department of State Bulletin*, 30 June 1958. P. 1110–1125.
  24. Николаев А.Н. Женевская конференция по морскому праву. *Советское государство и право*. 1958. № 9. С. 51–60.
  25. Молодцов С.В. Кодификация и дальнейшее развитие международного морского права (К итогам Женевской дипломатической конференции по морскому праву). *Советский ежегодник международного права*. 1958. С. 327–347.
  26. Иванашенко Л.А. Международная конференция по морскому праву. *Вопросы международного морского права*. М., 1965. С. 10–26.
  27. Мовчан А.П. Третья конференция ООН по морскому праву и ее итоги. *Деятельность государств в Мировом океане: международно-правовые аспекты*. М., 1983. С. 7–20.
  28. Международное морское право : справочник / Г.С. Горшков, Г.А. Глазунов, В.С. Князев и др. М. : Воениздат, 1985. 430 с.
  29. Аверочкина Т.В. Роль Комиссии международного права в подготовке Первой конференции ООН по морскому праву (режим территориального моря). *Митна справа*. 2011. № 10. С. 129–136.
  30. Серафимов В.В. Первая конференция ООН по морскому праву 1958 года: вопросы территориального моря и прилегающей зоны. *Lex portus*. 2016. № 1. С. 140–161.
  31. Додин Е.В., Кузнецов С.А. Женевские конвенции по морскому праву. *Библиотека журнала «Торговое мореплавание»*. 1998. № 5/II. 25 с.
  32. Конституция для океанов (UNCLOS 82) : учеб.-метод. пособие / сост. Е.В. Додин, С.А. Кузнецов. *Библиотека журнала «Торговое мореплавание»*. 1998. № 3/II. 178 с.
  33. Морське право. Джерела: У 3 ч. Ч. I Т. 1 Кн. 1 «III Конференція ООН з морського права» / С.В. Ківалов, Є.В. Додін, С.О. Кузнецов, Т.В. Аверочкіна, Д.О. Нікіша. О. : Фенікс, 2012. 570 с.
  34. Морской регионализм рассматривается и трактуется как весьма сложное и противоречивое явление, оказывающее и позитивное, и негативное воздействие на правопорядок в Мировом океане [4, с. 5].
  35. В основе регионализма «функционального» лежит наличие регионально-локализованного «проблемного узла», то есть проблемы или комплекса проблем (обеспечение коллективной безопасности, защита окружающей среды), решение которых в конкретных условиях возможно и целесообразно в рамках или на уровне определенного географического региона – это движение «от проблемы к региону» [4, с. 23].
  36. Особые обстоятельства, касающиеся прибрежных рыбных промыслов : резолюция, принятая Конференцией ООН по вопросам морского права 26.04.1958 по докладу Третьего комитета. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_695#Text.
  37. Конвенция о рыболовстве и охране живых ресурсов открытого моря. Treaty Series. № 8164. 1966. P. 306–320. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/fisheries58.pdf.
  38. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року : Закон України від 03.06.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text>.
  39. Конвенция ООН по морскому праву, 1982. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text.
  40. Конституція України, 1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
  41. Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України, встановлених чинним законодавством України. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.
  42. Краткий словарь по социологии / под общ. ред. Д.М. Гвишиани, Н.И. Лапина; сост. Э.М. Коржева, Н.Ф. Наумова. М. : Политиздат, 1989. 179 с.
  43. Краткий словарь иностранных слов / под ред. И.В. Лёхина и проф. Ф.Н. Петрова. М. : Гос. изд-во иностранных словарей, 1952. 488 с.
  44. Словарь международного права / Бацанов С.В., Ефимов Г.К., Кузнецов В.И. и др. М. : Междунар. отношения, 1986. 432 с.
  45. Устав ООН. Глава VIII: Региональные соглашения. URL: <https://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-viii/index.html>.

46. Конвенція UNCLOS'82 використовує, але не містить визначення ані поняття «море», ані поняття «басейн». Відповідно до ст. 1 Водного кодексу України «море» – це «водний об'єкт» – природний елемент довкілля, в якому зосереджуються води; «басейн» – «річковий басейн (водозбір)» – частина земної поверхні і товщі ґрунтів, стік води з якої послідовно через пов'язані водойми і водотоки здійснюється в море, лиман або озеро (Водний кодекс України, 1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>).
47. Высоцкий А.Ф. Черное море. Международно-правовые вопросы. К. : Наук. думка, 1979. 148 с.
48. Словарь иностранных слов / ред. Лехин И.В.; Локшина С.М.; Петров Ф.Н. М. : Русский язык, 1979. 620 с.
49. Regionalism and the New International Order / ed. by Davidson Nicol, Luis Ecyeverria, Aurelio Peccei; foreword by Kurt Waldheim. New-York : Pergamon Press, 1981. 387. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/25730>.
50. Барсегов Ю.Г. Регионализм в международном морском праве. *Словарь международного морского права* / отв. ред. Ю.Г. Барсегов. М. : Междунар. отношения, 1985. 256 с.
51. Международная конвенция по предотвращению загрязнения с судов 1973 года, измененная Протоколом 1978 года к ней. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901764502>.
52. Правила предотвращения загрязнения нефтью. Приложение I (пересмотренное) к Международной конвенции по предотвращению загрязнения с судов 1973 года, измененной Протоколом 1978 года к ней (МАРПОЛ 73/78). URL: <http://docs.cntd.ru/document/499014769>.
53. Про приєднання України до Міжнародної конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року, поправок 1984, 1985, 1987, 1990 і 1992 років та Протоколу 1978 року до неї : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.1993 № 771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-93-%D0%BF#Text>.
54. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден, 1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text.
55. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення, 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065#Text.
56. Про ратифікацію Конвенції про захист Чорного моря від забруднення : Постанова Верховної Ради України від 04.02.1994 № 3939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3939-12#Text>.
57. Автори цитованого підручника небезпідставно, на наш погляд, стверджують, що у UNCLOS'82 «по суті містяться рекомендації щодо тих галузей, у яких таким державам «надлежить співпрацювати» (“should cooperate”) (Международное морское право : учебник / отв. ред. Блищенко И.П. М. : Изд-во УДН, 1988. 288 с.)».
58. Шануймо Чорне море не лише у його міжнародний день. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245410843/31.10.2019
59. Strategic Action Plan for the Rehabilitation and Protection of the Black Sea, 1996. URL: http://www.blacksea-commission.org/_bssap1996.asp.
60. Меморандум про взаєморозуміння щодо контролю державою порту у Чорноморському регіоні, 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_441#Text.
61. Морські адміністрації – це національні морські адміністрації, призначені імплементувати цей Меморандум (Додаток 1 до Меморандуму). Відповідно до п. 1 Положення про Державну службу морського та річкового транспорту України цей центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра інфраструктури, є Морською адміністрацією України (Про утворення Державної служби морського та річкового транспорту України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2017 № 1095. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-2017-%D0%BF#Text>).
62. Засідання Комітету Меморандуму про взаєморозуміння щодо контролю державою порту у Чорноморському регіоні. 16.04.2019. URL: <https://marad.gov.ua/ua/news/zasidannya-komitetu-memorandumu-pro-vzayemorozuminnya-shchodo-kontrolyu-derzhavoyu-portu-u-chornomorskomu-regioni>.
63. Щипцов О.А. Основи державної морської політики : навч. посіб. К. : Укрінформ, 2002. 208 с.